

Таким образом, развитие и широкое распространение культуры отказа в контексте постиндустриализма неразрывно связано с решением целого комплекса культурных, экономических и социальных задач, где ключевым аспектом является поиск баланса между инновациями, устойчивым развитием и сохранением социальной стабильности общества.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Актуальные проблемы культуры XX века: типология глобальных проблем цивилизации XX века. Экологическая проблематика как следствие развития техногенной цивилизации. Социальные глобальные проблемы. – Минск: БГУ, 2013. – 199 с.

2. О Национальном плане действий по развитию «зеленой» экономики в Республике Беларусь на 2021–2025 годы: Постановление Совета Министров Республики Беларусь, 10 февраля 2021 г., № 66. – Минск, 2021. – 17 с.

3. Иванов, В.Н. Постиндустриальное общество: проблемы культурной идентичности и смыслообразования / В.Н. Иванов. – Минск : Белорусская наука, 2020. – 246 с.

Цімафеева А.У., студэнт 319 групы
дзённай формы атрымання адукацыі
Навуковы кіраўнік – Ражкова Л.Л.,
кандыдат педагагічных навук

ФАЛЬКЛАРЫСТЫЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ БЕЛАРУСКАГА ПАНЯМОННЯ

Тэрыторыя Беларускага Панямоння займае басейн верхняга і сярэдняга цячэння Нёмана і яго прытокаў — Свіслачы, Росі, Зальвянкі, Шчары, Бярэзіны, Гаўі, Дзіўтвы, Лебяды, Котры, Ушы, Моўчадзі. Рэгіён займае тэрыторыю сучасных Гродзенскай і сумежных частак Брэсцкай і Мінскай абласцей. На ўсходзе і паўночным усходзе мяжуе з Цэнтральнай Беларуссю і Падзвіннем (Паазер'ем), дзе мяжа праходзіць на захад ад горада Баранавічы па Налібоцкай пушчы, да гарадоў Маладзечна, Мядзеч і Паставы. На поўдні ад Панямоння размешчана Заходняе Палессе, дзе мяжа праходзіць па вярхоўях рэк Нараў і Ясельда да гарадоў Бяроза і Івацэвічы.

Славянская міграцыйная хваля ў рэгіёне Панямоння ішла з захаду — з Мазовіі і польскага Памор'я. Этнакультурныя асаблівасці і адрозненні паміж так званымі ўсходнімі і заходнімі славянамі ў той перыяд не былі настолькі выразнымі. У XI стагоддзі пад націскам крыжацкай агрэсіі сюды рушыла хваля перасяленцаў са старажытнай Прусіі, Памор'я, Мазовіі, Жмудзі (Жэмайціі). У XIII ст. тут назіраўся прыток эмігрантаў з Валыні і Падолля, Кіеўшчыны, які прыкметна павялічыўся пасля татара-мангольскага нашэсця на Русь. У XII – XIII ст.ст. этнічны склад насельніцтва Панямоння становіцца яшчэ больш стратным і разнастайным, назіраюцца старабеларускія, польскія, балцкія прыкметы [4, с. 13-14].

Усё, што мы зараз ведаем пра дадзены рэгіён, гэта калектыўная шматвяковая праца нашых знакамітых фалькларыстаў: Ян Чачота, Адама Кіркора, Міхаіла Федароўскага, Еўдакіма Раманава, Рыгора Шырмы і іншых.

Адным з найбуйнейшых фалькларыстаў у пачатку XIX стагоддзя з'яўляецца Ян Чачот. Ён сабраў каля тысячы аўтэнтычных народных песень і выдаў іх у шасці зборніках. Першая кніга “Вясковыя песні з-пад Нёмана” выйшла ў свет у 1837 годзе. У чацвёртай кнізе “Вясковыя песні з-пад Нёмана і Дзвіны” (1844 год) Я. Чачот упершыню друкуе 20-ць беларускіх песень у

арыгінале (на беларускай мове): дзесяць — “з-над Нёмана” і дзесяць — “з-над Дзвіны”. Публікуючы гэтыя песні, аўтар у спецыяльным уступе да іх паказвае асаблівасці двух дыялектаў беларускай мовы [8, с. 215-218]. Апроч гэтага выказваў сваё меркаванне наконт структуры народных песен, складанасці мовы, жыцця сялян. У шосты томік уключаны некаторыя прыказкі і ідыёмы на славяна-крывіцкай мове. Тут ён дае падрабязныя каментары аб асаблівасцях крывіцкага дыялекту, аб яго падабенстве з польскай, рускай і ўкраінскай мовамі. У кнізе ідуць беларускія народныя песні ў арыгінале — 50 з-над Нёмана і 49 — з-над Дзвіны. Ян Чачот запісаў каляндарныя песні, якія далей змяшчаў у асобныя раздзелы па жанрах. Абрады і звычаі нашых продкаў Я.Чачот не фіксаваў, але гаварыў: “Вельмі шкада, што да гэтага часу не апісаны дакладна абрады і забавы нашага людю. Цяперашні час патрабуе гэтага, але мы ідзём за ім яшчэ ззаду, з вялікім нядбальствам. А вельмі цікавыя былі б гэтыя апісанні і бліжэй знаёмілі б нас з сялянамі...” [8, с. 345].

Адам Кіркор — беларускі грамадскі дзеяч, гісторык, археолаг і публіцыст. Увайшоў у гісторыю беларускай этнаграфіі і фалькларыстыкі як аўтар дзвюх прац “Этнаграфічны погляд на Віленскую губернію” і “Літоўскае Палессе”, надрукаваную ў выданні “Маляўнічая Расія”. Менавіта другая праца больш закранала тэрыторыю рэгіёна Панямонне. Землі, якія А.Кіркор называе Літоўскім Палессем належаць Гродзенскай, Ковенскай і Віленскай губерням. Выданне знаёміла з культурнымі каштоўнасцямі і нацыянальнымі асаблівасцямі Беларусі, гісторыяй, мовай і міфалогіяй [2].

Іван Насовіч — лінгвіст-лексікограф, этнограф і фалькларыст. Ён з’яўляецца складальнікам фальклорных зборнікаў беларускіх прыказак і прымавак, загадак і паданняў, песень, аднак асобае месца ў яго навуковай дзейнасці займае моўная праца. Галоўнай справай можна лічыць тлумачальна-перакладны “Слоўнік беларускай гаворкі”, у якім словы, а іх было каля 30 тысяч, былі запісаны ў Магілёўскай, Мінскай, Гродзенскай губернях.

Адзін з буйнейшых збіральных беларускага фальклора ў канцы XIX стагоддзя пачатку XX лічыцца Міхаіл Федароўскі. У 1878 годзе ён закончыў апісанне вясельнага абраду ў Ваўкавыскім павеце. Гэта цэлая манаграфія, якая паказала вяселле беларусаў ад пачатку і да канца з усімі яго дэталямі, рытуальнымі традыцыйнымі падрабязнасцямі. Апісанне ілюструе 208 песень [5, с. 6]. У 1891 годзе М.Федароўскі, нарэшце, завяршыў 1 том сваёй фундаментальнай працы “Люд беларускі”. Аўтар назваў яго “Люд беларускі на Русі Літоўскай. Матэрыялы да славянскай этнаграфіі, сабраныя ў 1877-1891гг. Міхалам Федароўскім. Том 1. Вера, вераванні і забабоны люду ваколц Ваўкавыска, Слоніма, Ліды і Саколкі”. Сюды ўвайшлі запісы пра вераванні беларусаў, звязаныя з Богам і святамі, міфічнымі істотамі, адносінамі чалавека да прыроды і іншае. Трэці том выйшаў у 1903 годзе. Сюды ўвайшлі гістарычныя і мясцовыя паданні, аповяды, бытавыя казкі і прыказкі. Федароўскі дадаў сюды матэрыялы са Слуцкага і Наваградзкага паветаў [5, с. 11]. Аднак песні, якія збіраў фалькларыст, увайшлі толькі у 5, 6 і 8-я тамы. Туды трапіла 5036 песень і прыпевак.

Велізарны ўклад у вывучэнне народнай творчасці Гродзеншчыны ўнёс Міхаіл Аляксеевіч Дзмітрыеў [7]. Яго праца, як фалькларыста-збіральніка, была вельмі плённай. Даследаваў матэрыяльную і духоўную культуру сялян Гродзенскай губерні. Аўтар рукапісу Імператарскай Акадэміі навук “Алфавітны паказальнік асаблівых слоў і казак сялян Навагрудскага павета. Складзены старшым настаўнікам Навагрудскага дваранскага вучылішча М. Дзмітрыевым” (1858). Вялікую вядомасць маюць яго працы: «Некалькі звестак аб хатнім побыце сялян Заходніх губерняў», «Збор песень, казак, абрадаў і звычаяў сялян Паўночна-Заходняга краю» – зборнік, у які ўваходзілі раней напісаныя артыкулы «Вясельны абрад у вёсках Навагрудскага павета», «Абрады і звычаі заходне-рускіх сялян», «Досвед збору песень і казак сялян Паўночна-Заходняга краю». Гэты збор складаецца з трох частак. Першая частка, “Песні”, змяшчае 180 запісаў

народных песень. Пераважная іх большасць запісана ў Навагрудку (135), значна менш – у горадзе Дзісна Віленскай губерні (27) і некалькі – у Беластоку (5). Месца паходжання астатніх 13-ці песень не названа. Другая частка - "Казкі заходне-рускага народа". Апошняя частка зборніка – "Абрады і звычаі заходне-рускіх сялян". У тэксце пры апісанні абрадаў прыводзяцца запісы абрадавых песень. Усяго 96 песень.

У другой палове XIX стагоддзя выдаецца шэраг публікацый фальклорных твораў і нататкаў папулярнага характару аб светапоглядзе і культуры мясцовых жыхароў. Каштоўныя матэрыялы па вывучэнні фальклору Гродзеншчыны змяшчаюцца таксама ў работах Мухлінскага ("Святы, забавы, забабоны і забабонныя абрады простага народа ў Навагрудскім павеце Літоўска-Гродзенскай губерні"), А.Славуцінскага ("Этнаграфічныя нарысы Гродзенскай губерні", "Беларускія песні ў мястэчку Берасцечку"), І.Прыгорскага ("Народныя песні Гродзенскай губерні Ваўкавыскага павета") [6, с. 10].

Яшчэ адзін значны даследчык, які займаўся вывучэннем фальклору і этнаграфіі Гродзенскай губерні – Еўдакім Раманавіч Раманаў. Прыкметнай працай Раманава з'яўляюцца "Матэрыялы па этнаграфіі Гродзенскай губерні", выдадзеныя першы выпуск у 1910 годзе, а другі выпуск у 1912 годзе. Гэта выданне змяшчае фальклорныя тэксты, сабраныя самім даследчыкам і яго карэспандэнтамі ў розных кутках Гродзенскай губерні. У зборнік уключаны матэрыялы, запісаныя ў перыяд 1871-1910 гадоў. Дадзены зборнік змяшчае гісторыка-геаграфічны нарыс Гродзенскай губерні, матэрыялы па апісанні побыту насельніцтва, дадзеныя для вывучэння народнага светапогляду, а таксама вясельныя песні, калядныя, пасхальныя, весенняга і летняга перыяду без нотнага тэксту і загадкі. У другім выпуску змешчаны вясельныя песні, пазаабрадавыя, духоўныя вершы, паданні і казкі. Характэрна, што тэксты твораў забяспечаны пашпартамі (паказальнікі мясцовасці, дзе зроблены запісы матэрыялаў для зборніка, спіс інфармантаў і збіральнікаў) [6, с. 9].

Вялікі ўклад у збіранне і вывучэнне народнай песні належыла Рыгору Раманавічу Шырме. У Заходняй Беларусі ён актыўна збіраў песенны фальклор і папулярываваў яго. У 1947 годзе ён выдае “Беларускія народныя песні, загадкі і прыказкі”, дзе змясціў творы, запісаныя ў Вілейскім, Пастаўскім, Слоніўскім, Валожынскім, Гродзенскім, Нясвіжскім і іншых раёнах. У кнізе апублікаваны 337 песень, 26 прыпевак, 60 прыказак і 44 загадкі. Да таго ж у 1936 годзе Р. Шырма выдае кнігу “Беларускія валачобныя песні ў Заходняй Беларусі”, у якой першым раскрыў мелаграфію валачобных песень на тэрыторыях тагачаснай Заходняй Беларусі.

Гродзенскі рэгіён актыўна даследаваўся і ў савецкі перыяд, і ў наш час. Творы народнай творчасці Гродзеншчыны змяшчаліся ў розных зборніках і аналізаваліся ў навуковых работах і навукова-папулярных артыкулах сучасных фалькларыстаў.

Яркім прадстаўніком фалькларыстыцы XXI стагоддзя з’яўляецца Тамара Варфаламеева. Фундаментальная праца “Традыцыйная мастацкая культура беларусаў”, сааўтарам якой з’яўляецца Т.Варфаламеева, складаецца з шасці тамоў. Трэці том падрыхтаваны на новых матэрыялах, назапашаных аўтарскім калектывам у перыяд 1999 – 2001 гадоў пад час 15-ці экспедыцый на тэрыторыі Панямоння. Том складаецца з 2-х кніг. У кнігу першую ўвайшлі матэрыялы, якія даюць уяўленне аб адметных рысах асноўных відаў і жанраў мясцовай традыцыйнай культуры: каляндарных і сямейных звычаяў і абрадаў, песеннага і інструментальнага фальклору. У Т.Варфаламеевай таксама ёсць яшчэ адна праца, прысвечаная гэтаму рэгіёну. Назва яе “Песні Беларускага Панямоння”. Матэрыял збіраўся на працягу чатырнаццаці гадоў з 1981 года і было абследавана звыш 60-ці населеных пунктаў усіх раёнаў Гродзеншчыны і запісана каля 1200 народных песен. Аўтар пераважна звяртае сваю ўвагу на пэўных жанрах і іх мясцовым асэнсаванні, асабліва сцяях народна-песеннага выканальніцтва, музычна-стылявых асабліва сцяях і тыпах напеваў.

Акрамя Т.Варфаламеевай сучаснымі даследаваннямі Панямоння займаюцца Н.Даніловіч, Ю.Стрыжычэнка, А.Пескін.

Даніловіч Настасся абараніла кандыдатскую дысертцыю па тэме “Каляндарна-песенная традыцыя заходнепалеска-панямонскага памежжа: этнамузычны ландшафт, міжрэгіянальныя сувязі”, у якой выявіла спецыфіку этнапесенных сістэм, сфарміраваных ва ўмовах этнарэгіянальнага памежжа. Звярнула ўвагу на жанрава-функцыянальныя, структурна-тыпалагічныя, меластылявыя, мелагеаграфічныя праявы каляндарна-песеннай традыцыі гэтай мяжы. Мае шэраг артыкулаў звязаных з праблематыкай песеннай культуры Панямоння: “Мелаграфія каляндарных напеваў Верхняга Над’ясельдзя і яго сумежжаў”, “Абрадавыя песенныя практыкі веснавога перыяду на заходнепалеска-панямонскім памежжы” і “Напевы каляднага перыяду на заходнепалеска-панямонскім памежжы” [1].

Юлія Стрыжычэнка публікуе артыкулы “Вясельная абраднасць Панямоння ў кантэксце поліканфесійных традыцый рэгіёну”, “Спецыфіка выканальніцкіх прыёмаў вясельных песень Панямоння”. У апошнім разглядаюцца асаблівасці выканання вясельных песень Гродзенскага Панямоння. Акцэнтуюцца ўвага на выканальніцкіх характарыстыках. Адмысловае значэнне надаецца функцыянаванню, ролі і значэнні песень у вясельным абрадзе [3].

Аркадзій Пескін у артыкуле “Ладовая пераменнасць і яе праявы ў каляндарна-абрадавых песнях Беларускага Панямоння” разглядаў асаблівасці ладавай пераменнасці ў каляндарна-абрадавых песнях, змешчаных у зборніку Т. Варфаламеевай “Песні Беларускага Панямоння”. Прапануе сваю класіфікацыю відаў гэтай з’явы, аналізуе асаблівасці песень з пункту гледжання ладавых і фактурных форм напеву.

Такім чынам, беларуская фалькларыстыка Панямоння багатая і разнастайная. Даследаванні праводзіліся аж з XIX стагоддзя і аб’ектам пільнай увагі этнографы і фалькларысты сталі жынры, сярод якіх казкі і паданні

(М.Дзмітрыеў, Е. Раманаў), прыказкі і прымаўкі (І Насовіч, Р.Шырма, Я. Чачот) гаворкі беларусаў, розныя жанры песен (каляндарна-абрадавыя, пазаабрадавыя), апісанні быта і песеннай культуры насельніцтва гэтага рэгіёна. Безумоўна, кожнае новае даследаванне дапаўняе і ўзбагачае папярэднія, але, мяркуюцца, што яшчэ вельмі шмат з'яў чакаюць сваіх навукоўцаў.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Даніловіч, Н.І. Каляндарна-песенная традыцыя Заходнепалеска-панямонскага памежжа: Этнамузычны ландшафт, міжрэгіянальныя сувязі: аўтарэф. дыс. канд мастацтвазнаўства: 17.00.02 /Даніловіч Настасся Ігараўна ; Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі. – Мінск, 2017. – 26 с.
2. Живописная Россия. Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении [Электронный ресурс] / под общ. ред. П.П. Семенова. Т. 3, ч. 1. Литовское полесье, ч. 2. Белорусское полесье. - Санкт-Петербург ; Москва, 1882 (2015). - 490, VI с., 24 л. ил. : ил. Код доступа: <https://elib.rgo.ru/handle/123456789/211677>
3. Стрижиченко, Ю. Специфика исполнительских приёмов свадебных песен Понеманья /Ю.Стрижиченко //Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антраполага Зінаіды Мажэйкі): зб. навук. прац /М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў ; рэдкал.: Языковіч В. Р. (старш.) [і інш.]. - Мінск : БДУКМ, 2016. – С. 253-255.
4. Традиційная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т. 3. Гродзенскае Панямонне. У 2 кн. Кн. 1/ В. І. Басько [і інш.] ; аўт. ідэі Т. Б. Варфаламеева; агул. рэд. Т. Б. Варфаламеевай. – Мінск : Выш. шк., 2006. – 608с.
5. Федароўскі, М. Люд беларускі. Вяселле. / М. Федароўскі. - Уклад., прадм. і пер. з польскай мовы І.У. Саламевіча. – Мінск : Полымя, 1991. – 142 с.

6. Фольклорная практика : пособие / Л.В.Камлюк-Ярошенко. Гродно : ГрГУ, 2008. – 69 с.
7. Цішчанка, І.К. Дзмітрыеў Міхаіл Аляксеевіч /І.К. Цішчанка // Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя. Мн.: БелЭн, 1989. – С. 172.
8. Чачот, Я. Выбраныя творы /Ян Чачот ; Уклад., пер. польскамоўн. твораў, прадм. і камент. К.Цвіркі. - Мн. : Беларус. кнігазбор, 1996. - 374 с.

Чернобай А.Р., студент 133 группы
очной формы получения образования
Научный руководитель – Козленко Е.Ю.,
кандидат педагогических наук, доцент

БЕЛОРУССКИЕ БИБЛИОТЕКИ ИМЕНИ ПИСАТЕЛЕЙ-УЧАСТНИКОВ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

На сегодняшний день в Республике Беларусь функционирует около 7 тыс. публичных библиотек, имена отдельных из них посвящены деятелям, внесшим вклад в развитие Беларуси: писателям, ученым, защитникам Отечества. Данная работа посвящена писателям-участникам Великой Отечественной войны: некоторые из которых защищали свою страну с оружием в руках, другие превратили в оружие перо. Но их объединяет то, что все они одинаково достойны того, чтобы их имена никогда не подверглись забвению.

Пружанская центральная районная библиотека носит имя Засима Николая Артемовича (Микола Засим). Герой родился в г. Пружаны, Брестской области в 1908 году. Согласно с наградным листом, являлся партизаном с первых дней Великой Отечественной войны, принимал участие в трех диверсионных операциях, на протяжении всего времени вел политико-массовую работу среди